

Book Review: “Love, Money, and Obligation: Transnational Marriage in a Northeastern Thai Village” by Patcharin Lapanun

ภาณุ สุพพัตกุล*
(Panu Suppatkul)

- * อาจารย์ ดร., สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น อีเมล: panusu@kku.ac.th
Lecturer, Ph.D., Department of Sociology and Anthropology, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, Thailand. Email: panusu@kku.ac.th

Title:	Love, Money, and Obligation: Transnational Marriage in a Northeastern Thai Village
Author:	Patcharin Lapanun
Publisher:	NUS Press, Singapore
Year:	2019
Number of Pages:	198
ISBN:	978-981-472-291-9

หนังสือเรื่อง “Love, Money, and Obligation: Transnational Marriage in a Northeastern Thai Village” ของ พัชรินทร์ ลาภานันท์ ตั้งคำถามกับภาพเหมารวมว่า จริงหรือไม่ ที่การแต่งงานระหว่างผู้หญิงไทยกับชายชาวต่างชาติ (โดยเฉพาะคนผิวขาวจากประเทศตะวันตก หรือ “ฝรั่ง”) เกิดขึ้นเพียงเพราะอำนาจทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่าของฝ่ายชายเป็นสาเหตุหลัก (Lapanun, 2019, p. 3) พัชรินทร์ตอบคำถามนี้ไปพร้อม ๆ กับสลายภาพเหมารวมดังกล่าวผ่าน คำบอกเล่าเรื่องราวและประสบการณ์ชีวิตของ “เมียฝรั่ง” โดยการสัมภาษณ์ผู้คนจำนวน 93 คนที่ อาศัยอยู่ใน “บ้านนาดอกไม้” ชุมชนที่ใช้نامสมมุติในจังหวัดอุดรธานี โดยประกอบไปด้วย ผู้หญิงไทยที่แต่งงาน (หรือเคยแต่งงาน) กับชายชาวต่างชาติจำนวน 26 คน สามีฝรั่งจำนวน 11 คน พ่อแม่และญาติพี่น้องของผู้หญิงดังกล่าว เพื่อนบ้าน ผู้นำหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่ในชุมชนอีกจำนวน 49 คน นอกจากนี้ พัชรินทร์ ยังได้สัมภาษณ์ผู้หญิงซึ่งทำงานบาร์ที่พัทยาอีก 7 คน (และในจำนวนนี้มี 3 คนที่มีครอบครัวอยู่ที่บ้านนาดอกไม้) ในประเด็นเกี่ยวกับประสบการณ์ความรักข้ามวัฒนธรรมของผู้หญิงในหมู่บ้าน การใช้ชีวิตคู่ระหว่างผู้หญิงไทยและผู้ชายฝรั่ง และมุมมองของผู้คนที่มีความ ต่อปรากฏการณ์ดังกล่าว โดยพัชรินทร์ได้เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามผ่านการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมกับชาวบ้านที่บ้านนาดอกไม้กว่าห้าเดือนในปี ค.ศ. 2008 และศึกษาเรื่องราวชีวิตของผู้หญิงที่ทำงานบาร์ในเมืองพัทยาอีกเป็นเวลาหนึ่งเดือนในปีเดียวกัน (Lapanun, 2019, pp. 22 - 23)

ในบทนำ พัชรินทร์ เริ่มต้นด้วยการบรรยายถึงปรากฏการณ์การแต่งงานข้ามชาติ ระหว่างผู้ชายจากประเทศในโลกตะวันตกกับผู้หญิงจากประเทศในโลกตะวันออก (และประเทศ กำลังพัฒนา) ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ระดับโลกที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและมีส่วนสำคัญในการ ผลิตข้ามายาคติหลายประการ เช่น ภาพเหมารวมเกี่ยวกับอำนาจที่เหนือกว่าของชายผิวขาวจาก ประเทศตะวันตกผ่านลัทธิอาณานิคม (Colonialism) และอำนาจทางการเมืองทหาร (Militarization)

(Lapanun, 2019, p.14) หรือ ภาพเหมารวมเกี่ยวกับผู้หญิงที่มีความสัมพันธ์กับผู้ชายดังกล่าวว่า หากไม่ใช่เป็นเพราะ “ความรัก” ก็เป็นเรื่อง “เงินทอง” เท่านั้น พชรินทร์ ได้โต้แย้งว่าความสัมพันธ์ใกล้ชิดที่เกิดขึ้นในบริบทข้ามชาติไม่ได้เกิดจากมายาคติหยาบ ๆ ดังกล่าว หากแต่มีความซับซ้อน เจือปนไปด้วยปัจจัยที่หลากหลายได้แก่ ความไว้วางใจ (Trust) การดูแลซึ่งกันและกัน (Care) หรือ การทำตามหน้าที่ลูกสาวที่ดีของครอบครัว (Filial obligation) เป็นต้น ซึ่งเป็นข้อเสนอหลักของ หนังสือเล่มนี้ นอกจากนี้พชรินทร์ ยังได้ให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ครอบครัวของผู้หญิงที่อยู่ใน ประเทศที่พัฒนาน้อยกว่า รวมถึงวัฒนธรรมการส่งเงินกลับประเทศต้นทาง (Remittance) ซึ่งเป็นการขยายมิติของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ใกล้ชิดข้ามชาติให้กว้างขึ้นไปกว่าที่จะเป็นเพียงแค่เรื่องของ “คู่รักเพียงสองคน” เท่านั้น โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการเป็น “ลูกสาวผู้กตัญญู” (Dutiful daughter) ซึ่งเป็นแนวคิดที่นักวิชาการชาวไทยหลายคนที่ศึกษาการแต่งงานข้ามชาติอย่าง ปณิธิ (สุขสมบูรณ์) บราวน์ (Suksomboon, 2009) รัตนา โตสกุล (Tosakul, 2010) และศิริจิต สุนันตะ (Sunanta, 2009) หยิบยกขึ้นเป็นคำอธิบายสำคัญในการที่ผู้หญิงอีสานตัดสินใจเลือกเข้าสู่ ความสัมพันธ์ใกล้ชิดข้ามชาติใน “พื้นที่แห่งโอกาสและความหวัง” (Lapanun, 2019, p. 96) เช่น เมืองท่องเที่ยวอย่างพัทยา เป็นต้น

บทที่หนึ่งเล่าถึงประวัติศาสตร์การแต่งงานข้ามชาติระหว่างชายตะวันตกกับหญิงไทย ตั้งแต่สมัยอาณาจักรอยุธยา สงครามโลกครั้งที่สอง สงครามเวียดนาม มาจนถึงยุคเฟื่องฟูของ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวทางเพศ (Sex tourism) ในประเทศไทยในทศวรรษที่ 1980 พชรินทร์ให้ความสำคัญกับสองยุคหลังมากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิเคราะห์ถึงอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมืองของประเทศสหรัฐอเมริกาที่สะท้อนผ่านเรื่องราวของ “นาง” และ “ผิน” ผู้หญิงวัยกลางคนในบ้านนาดอกไม้ที่มีความสัมพันธ์กับทหารและเจ้าหน้าที่ชาวอเมริกันซึ่งทำงานอยู่ในฐานทัพ ณ ช่วงเวลานั้นแล้วประสบความสำเร็จในการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ในทางเศรษฐกิจ ด้วยการแต่งงานกับทหารอเมริกัน (Lapanun, 2019, pp. 37 - 41) ครั้งหลังของบทที่หนึ่งเล่าถึง ประสบการณ์ของ “จิต” เมียฝรั่งลูกติดผู้เคยใช้ชีวิตอย่างสะดวกสบายหลังจากแต่งงานกับชายชาวเยอรมัน แต่ต้องประสบกับความยากลำบากในชีวิตภายหลังจากที่สามีเสียชีวิตลงอีก 18 ปีต่อมา “นิต” อดีตสาวบาร์ผู้ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากชีวิตที่สะดวกสบายของเมียฝรั่งในชุมชนจนผลักดันให้เธอไปทำงานที่พัฒนาฟาร์มมากกว่า 20 ปีและเคยอยู่กินกับนักท่องเที่ยวชาวแคนาดาจนจะเลิกรักกันไป และ “มน” หญิงบ้านนาดอกไม้ลูกติดที่เดินทางไปทำงานบาร์ถึงจังหวัดภูเก็ตจนพบรัก แต่งงานกับชายชาวต่างชาติ และได้เดินทางไปทำงานในประเทศเนเธอร์แลนด์จนสามารถมีเงินกลับมาลงทุนทำธุรกิจรีสอร์ทตากปลาในจังหวัดอุดรธานี พชรินทร์ เสนอว่าเรื่องราวเหล่านี้ล้วนแต่ส่งเสริม

ภาพเหมารวมในความทรงจำของผู้คนในท้องถิ่นว่าการแต่งงานกับชายชาวต่างชาตินำมาซึ่งความมั่นคงในชีวิต และทำให้ผู้คนหลงลืมที่จะพิจารณาถึงมิติด้านอื่น ๆ เกี่ยวกับความเป็นหญิงในชนบทของไทยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเข้าสู่ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชายชาวต่างชาติ

บทที่สองเล่าถึงบริบทของบ้านนาดอกไม้ - ชุมชนที่มีประชากรราว 4,300 คน หรือ 1,000 กว่าครัวเรือนซึ่งมีเชื้อต่างชาติอยู่เป็นจำนวนมาก โดยส่วนใหญ่จะพำนักรอภัยและทำงานอยู่ในต่างประเทศเป็นหลัก แต่จะกลับมาเยี่ยมพักผ่อนที่บ้านนาดอกไม้ในช่วงเทศกาล เช่น ช่วงปีใหม่ หรือสงกรานต์ การตั้งบ้านเรือนหลังแต่งงานของคนบ้านนาดอกไม้มีลักษณะเช่นเดียวกับครอบครัวในภาคอีสานทั่วไป กล่าวคือ เมื่อแต่งงานแล้วจะอยู่กับครอบครัวของภรรยา หรือ “เลี้ยงเรือนฝ่ายหญิง” (Matrilocalty) (บุญมา นครินทร์, 2554) และยังคงไปถึงกรณีที่เกิดการเลิกราหรือหย่าร้าง บุตรก็มักจะอยู่กับฝ่ายผู้เป็นแม่มากกว่าพ่อ ในทางเศรษฐกิจพัชรินทร์ ชีให้เห็นว่าความไม่แน่นอนของผลผลิตทางการเกษตรนับตั้งแต่ทศวรรษที่ 1950 เป็นต้นมาได้ส่งผลให้สมาชิกในชุมชนจำเป็นต้องแสวงหาวิธีการสร้างรายได้的其他 เช่น งานภาคบริการที่เฟื่องฟูขึ้นมาพร้อมกับการตั้งฐานทัพอากาศสหรัฐอเมริกาในทศวรรษที่ 1960 การย้ายถิ่นฐานไปทำงานภาคอุตสาหกรรมในเขตเศรษฐกิจพิเศษภาคตะวันออก การย้ายไปทำงานในเมืองหลวงหรือเมืองท่องเที่ยวอื่น ๆ รวมทั้งการเดินทางไปทำงานในต่างประเทศ มีการอ้างอิงข้อมูลสถิติว่าครึ่งหนึ่งของครัวเรือนในบ้านนาดอกไม้จะต้องมีสมาชิกในครอบครัวหนึ่งคนที่กำลังหรือเคยไปทำงานต่างประเทศ (Lapanun, 2019, p. 67) การย้ายถิ่นฐานของชาวบ้านนาดอกไม้ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ชายส่งผลต่อพลวัตการเปลี่ยนแปลงของหน้าที่ความรับผิดชอบของหญิงชายที่จากเดิมทั้งสองฝ่ายล้วนมีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการผลิตทางการเกษตรพอ ๆ กัน แต่ภายหลังจากที่ผู้ชายจำเป็นต้องออกจากหมู่บ้านเพื่อแสวงหารายได้ด้วยวิธีการอื่นได้ทำให้บทบาทหน้าที่รับผิดชอบในครัวเรือนของผู้หญิงมีความชัดเจนมากขึ้นกว่าเดิม อย่างไรก็ตาม ผู้หญิงที่เดินทางย้ายถิ่นเพื่อไปทำงานทั้งในประเทศและต่างประเทศก็มีจำนวนอยู่ไม่น้อย พัทชรินทร์อธิบายว่าการแต่งงาน การย้ายถิ่นฐานและระบบเครือญาติมีความเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิด มีผู้ชายซึ่งแต่งงานแล้วและย้ายถิ่นไปทำงานยังต่างประเทศจำนวนไม่น้อยที่มีภรรยาใหม่และไม่ส่งเสียเลี้ยงดูภรรยาและลูกของตนจนนำไปสู่การเลิกราหย่าร้างและเป็นสาเหตุที่ผลักดันให้ผู้หญิงที่หย่าร้างจำนวนมากต้องเดินทางไปทำงานในเมืองหรือในต่างประเทศเพื่อหารายได้มาสนับสนุนครอบครัว โดยผู้หญิงจำนวนมากที่ได้เลิกราหรือหย่าร้างและมีลูกติดมักจะนำลูกมาฝากให้พ่อแม่ของตนเลี้ยงดูเพื่อที่ตนเองจะสามารถเดินทางไปทำงานในเมืองหรือยังต่างประเทศได้โดยไม่ต้องมีภาระในการเลี้ยงดูบุตร การแต่งงานข้ามชาติจึงเป็นผลที่ตามมาจากการทับซ้อนกันระหว่างการเดินทางย้ายถิ่นเพื่อแสวงหารายได้เลี้ยงดูครอบครัว

และมายาคติว่าชายฝรั่งเศสจะทำหน้าที่ของสามีได้ดีกว่าผู้ชายไทยที่ไร้ความรับผิดชอบและไม่ซื่อสัตย์ รวมทั้งยังมีมายาคติว่าชายฝรั่งเศสพร้อมจะสนับสนุนดูแลภรรยาชาวไทยที่มีลูกติดอีกด้วย ต่างจากผู้ชายไทยที่จะยอมรับผู้หญิงที่มีลูกติดเป็นภรรยาได้ยากกว่า (Lapanun, 2019, p. 71) ซึ่งเป็นประเด็นที่ปูทางเข้าสู่บทที่สามของหนังสือ

บทที่สาม เป็นการวิเคราะห์ถึงแรงจูงใจ และ “ตรรกะแห่งแรงปรารถนา” (Logics of desire) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ผู้หญิงชนบทซึ่งส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อยแสวงหาความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชายต่างชาติ พัทรินทร์ อธิบายว่าการแต่งงานมักจะถูกมองอย่างคับแคบว่าถ้าไม่เป็นเพราะรักโรแมนติคตามอุดมคติของโลกสมัยใหม่ก็เป็นเพราะผลประโยชน์ทางวัตถุที่ได้รับจากการแต่งงาน พัทรินทร์อ้างอิงการวิเคราะห์ของนักวิชาการที่ศึกษาความรักข้ามชาติจำนวนมากที่แสดงให้เห็นว่าบางครั้งเส้นแบ่งระหว่างความรักโรแมนติคและผลประโยชน์ทางวัตถุอาจเลื่อนกลางเสียจนมีอาจสรุปได้ว่าเกิดจากสิ่งใดอย่างแน่ชัด เช่น การศึกษาเกี่ยวกับ “เพื่อนทางจดหมาย” ของ นิโคล คอนสแตเบิล (Constable, 2005) หรือการตีความของอะมาเลีย คาเบซาส (Cabezas, 2009) ที่มองว่าความสัมพันธ์ใกล้ชิดของผู้หญิงที่ทำงานบริการในเมืองท่องเที่ยวเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นการผสมผสานระหว่างความรักโรแมนติคและผลประโยชน์ทางวัตถุจนไม่สามารถแยกออกได้อย่างชัดเจน พัทรินทร์ จึงต้องการที่จะหาคำอธิบายที่ก้าวข้ามพ้นไปจากแนวคิดเรื่อง “ความรักและเงินทอง” ในการแต่งงานข้ามชาติ โดยใช้เรื่องราวของ “สา” หญิงไทยซึ่งมีลูกติดสองคนจากการแต่งงานกับชายไทยที่ได้มาพบกับ “สเวน” สามีชาวสวีเดนที่อายุมากกว่าร่วม 30 ปีจากการทำงานเป็นสาวบาร์ในพัทยา การช่วยเหลือทางการเงินที่ได้รับจากสเวนทำให้สาทำหน้าที่ดูแลครอบครัวของตนได้เป็นอย่างดี ส่วนสเวนเองก็พอใจกับการดูแลที่ได้รับจากสาซึ่งแตกต่างจากภรรยาเก่าชาวสวีเดนของเขา ความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างสากับสเวนจึงเกิดขึ้นจากปัจจัยเชิงสังคมที่หลากหลายซึ่งเอื้อให้เกิดการตอบสนองซึ่งกันและกันขึ้น ไม่ว่าจะเป็นภาพเหมารวมที่โลกตะวันตกมีต่อผู้หญิงชาวเอเชียว่ามีความเป็นหญิงที่อ่อนหวานและดูแลเอาใจใส่มากกว่าหญิงในโลกตะวันตก อุดมการณ์เกี่ยวกับมาตรฐานความงาม (Beauty standard) ที่สอดคล้องกันและกันระหว่างผู้หญิงเอเชียที่รูปร่างเล็ก และอำนาจนาจของความเป็นชายผิวขาวที่เป็นวาทกรรมหลักของโลก ผู้หญิงหลายคนที่ พัทรินทร์สัมภาษณ์ ให้เหตุผลว่า ถึงแม้ว่าความมั่นคงทางเศรษฐกิจจะเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้พวกเธอตัดสินใจใช้ชีวิตร่วมกับชายฝรั่งแต่นั่นก็ไม่ใช่เหตุผลทั้งหมดที่ทำให้พวกเธอยังคง “อยู่ต่อ” ในชีวิตคู่ แต่เป็นปัจจัยอื่น ๆ เช่น การดูแล ความไว้วางใจ และการตอบแทน ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้หญิงเหล่านั้นนิยามว่าเป็น “ความรัก” นอกจากนี้ “ตรรกะแห่งความปรารถนา” ยังประกอบไปด้วยภาพเหมารวมที่มีต่อผู้ชายไทยว่าไร้ความรับผิดชอบ (Lapanun, 2019, pp. 82 - 86) ภาพฝัน

(Fantasies) ถึงการใช้ชีวิตในโลกตะวันตกซึ่งมีความทันสมัยมากกว่าชนบทไทยของฝ่ายหญิงและการได้มีบุตรเป็นลูกครึ่งหน้าตาดี (Lapanun, 2019, pp. 86 - 90) รวมไปถึงอุดมการณ์ต่อต้านแนวคิดสตรีนิยมแบบตะวันตกของฝ่ายชาย (Lapanun, 2019, pp. 90 - 92) ปัจจัยเหล่านี้ล้วนเกื้อหนุนให้การแต่งงานข้ามชาติระหว่างหญิงไทยและชายจากโลกตะวันตกมีโอกาสนั้นเป็นไปได้มากขึ้น

ในบทที่สี่ พชรินทร์ เล่าถึงเรื่องราวของผู้หญิงที่ย้ายถิ่นจากบ้านนาดอกไม้สู่เมืองพัทยาเพื่อทำงานและแสวงหาช่องทางความสัมพันธ์กับชายชาวต่างชาติใน "พื้นที่แห่งโอกาสและความหวัง" พัทยาเป็นเมืองท่องเที่ยวสำคัญที่ดึงดูดทั้งนักท่องเที่ยวทั่วโลกโดยเฉพาะผู้ชาย และผู้หญิงไทยให้มีโอกาสเติมเต็มความฝันและความหวังในการพบเจอและสานสัมพันธ์ต่อกันตามแรงจูงใจของ "ตรรกะแห่งความปรารถนา" ที่กล่าวถึงในบทที่สาม พชรินทร์ เล่าถึงประสบการณ์ของผู้หญิงสามคนจากบ้านนาดอกไม้ที่มาทำงานบาร์ในพัทยาและเพื่อนร่วมงานอีกจำนวนหนึ่งเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวชีวิตการทำงานในย่านโคมแดงของพัทยา ผู้หญิงที่ทำงานในบาร์ซึ่งพชรินทร์สัมภาษณ์หลายคนมองว่าการทำงานของพวกเธอนั้นเป็นการแสวงหา "มิตรภาพ" และ "ความรู้สึกที่ดีต่อกัน" กับชายชาวต่างชาติไปพร้อม ๆ กับการหารายได้ซึ่งมาจากการดูแลนักท่องเที่ยวเหล่านี้ เช่น การเป็นไกด์ เป็นล่าม หรือเพื่อนร่วมเดินทาง ซึ่งทำให้ล้นทางสังคมที่ผูกโยงกับการขายบริการทางเพศถูกทำให้แพร่เลือนออกไป เปิดโอกาสให้ตีความได้ว่าความสัมพันธ์ของพวกเธอกับนักท่องเที่ยวก็ไม่ได้แตกต่างจากการคบหาใจกันของหนุ่มสาวทั่วไป และไม่ใช่ว่าความสัมพันธ์ระหว่างลูกค้ากับโสเภณีที่มีเงินเป็นปัจจัยหลักเพียงอย่างเดียว (Lapanun, 2019, pp. 101 - 110)

บทที่ห้าเริ่มต้นด้วยการเล่าถึงภาพลักษณ์ที่ผู้คน (โดยเฉพาะชาวบ้านนาดอกไม้) และสื่อสารมวลชนมีต่อผู้หญิงไทยที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ ซึ่งส่วนมากยังคงยึดอยู่กับภาพเหมารวมว่าผู้หญิงเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับการขายบริการทางเพศซึ่งมีประวัติศาสตร์ยาวนานมาตั้งแต่สมัยสงครามเวียดนาม พ่อแม่ของผู้หญิงบางคนในบ้านนาดอกไม้จึงไม่ต้องการให้ลูกสาวแต่งงานกับชาวต่างชาติเนื่องจากกลัวถูกมองว่าลูกสาวเป็นโสเภณี โดยเฉพาะในครอบครัวที่มีอาชีพครูโรงเรียนเจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือเจ้าของร้านค้า (Lapanun, 2019, p. 119) ในทางตรงกันข้าม ผู้นำชุมชนกลับมองว่า ผู้หญิงเหล่านี้และสามีของพวกเธอได้ช่วยนำพาความเจริญเข้ามาสู่ชุมชน และยังเป็นผู้งานบุญในชุมชนได้อย่างยิ่งใหญ่ซึ่งถือเป็นเรื่องที่ดี (Lapanun, 2019, p. 120) ในมุมมองของผู้หญิงที่แต่งงานหรืออยู่กับชายชาวต่างชาติ การแต่งงานข้ามชาตินับเป็นวิธีการที่สำคัญประการหนึ่งในการช่วยเหลือสนับสนุนครอบครัวและพ่อแม่ของพวกเธอ ดังเช่นในกรณีของ "แก้ว" หญิงวัย 26 ปีลูกติดซึ่งแต่งงานกับชายชาวออสเตรเลียวัย 50 กว่าปีที่รู้จักกันจากพัทยา และได้รับ

ความช่วยเหลือทางการเงินจากสามีทั้งในเรื่องค่าใช้จ่ายในการสร้างบ้าน และค่าใช้จ่ายในการลงสมัครรับเลือกตั้งการเมืองท้องถิ่นของพี่สาวเธอ พัทรินทร์ ชี้ให้เห็นว่าครอบครัวไทยมีความคาดหวังที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนพ่อแม่จากลูกชายและลูกสาว ลูกสาวมักถูกคาดหวังให้ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านรวมถึงเป็นผู้ช่วยในกิจการของครอบครัวทั้งการค้าขายและการทำงานในไร่ ในขณะที่ยกชายจะมีอิสระในชีวิตมากกว่า (Lapanun, 2019, p. 123) ดังนั้น การมีสามีที่สามารถสนับสนุนทางการเงินแก่ครอบครัวได้จึงเป็นสัญลักษณ์ของการแสดงความเคารพและการตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ที่ลูกสาวจะสามารถกระทำได้ในฐานะที่เป็นลูกสาวที่เชื่อฟังและกตัญญูต่อพ่อแม่ (Dutiful daughter) ดังจะเห็นได้จากทำให้ความสำคัญอย่างมากต่อการเลี้ยงดูพ่อแม่จากเรื่องเล่าของผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูล นอกจากนี้ พัทรินทร์ พบว่า “สินสอด” เป็นความแตกต่างทางวัฒนธรรมประการหนึ่งที่อาจสร้างปัญหาความขัดแย้งระหว่างเขยชาวต่างชาติกับผู้หญิงไทยและครอบครัวได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการคำนวณจำนวนเงินสินสอดให้เหมาะสม ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะอยู่ที่ประมาณหนึ่งแสนถึงสี่แสนบาท ไม่รวมสร้อยแหวนเงินทองอื่น ๆ ทั้งนี้ครอบครัวไทยจะมีมุมมองว่าสินสอดเป็นการปฏิบัติตามบรรทัดฐานทางสังคมวัฒนธรรมที่สืบส่วนฝ่ายเขยชาวต่างชาติหลายคนอาจมองว่าประเพณีนี้เป็นการใช้เงินซื้อขายผู้หญิงจากครอบครัวที่เห็นแก่เงิน และมีหลายคนที่ไม่เห็นด้วยกับการจ่ายสินสอดเช่นนี้ แต่ก็จำเป็นต้องยอมทำตาม (Lapanun, 2019, p. 134)

ในบทที่หก พัทรินทร์ วิเคราะห์ถึงการแต่งงานข้ามชาติที่ส่งผลต่อพลวัตของท้องถิ่น โดยเฉพาะวิถีชีวิตของผู้คนในหมู่บ้านที่มีสมาชิกในครอบครัวไปทำงานยังต่างประเทศหรือแต่งงานกับชาวต่างชาติเป็นจำนวนมาก ความคิดและปฏิกิริยาของพ่อแม่พี่น้องลูกหลานที่ยังคงอาศัยอยู่ในชุมชน (The left behind) มีต่อผู้หญิงที่แต่งงานและย้ายออกไปอยู่ต่างประเทศกับสามี พัทรินทร์ พบว่า ผู้ชายในท้องถิ่นมองว่าการแต่งงานกับชาวต่างชาติเป็นเพียงการยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจ โดยไม่ได้เกิดจากความรัก พัทรินทร์ วิเคราะห์ว่าผู้ชายเหล่านี้รู้สึกถูกคุกคามจากความเป็นชายแบบตะวันตก ทำให้เกิดความรู้สึกไม่มั่นคง ส่วนในมุมมองของผู้หญิงในชุมชนพบว่า จินตนาการและเรื่องราวประสบการณ์ของผู้ที่แต่งงานกับชาวต่างชาติแล้วมีความก้าวหน้าในชีวิต ทำให้เกิดการสร้างภาพเหมารวมว่าการแต่งงานกับชาวต่างชาตินั้นจะเรื่องที่ดีเสมอ รวมไปถึงการสร้างภาพเหมารวมเกี่ยวกับผู้ชายไทยที่ไร้ความรับผิดชอบและไม่ซื่อสัตย์เพื่อเปรียบเทียบกับภาพเหมารวมของชายชาวต่างชาติที่ดูแลครอบครัวได้เป็นอย่างดี ส่วนสมาชิกในครอบครัวที่ยังอยู่เบื้องหลัง เช่น พ่อแม่ของผู้หญิงที่แต่งงานกับชาวต่างชาติและย้ายไปอยู่ต่างประเทศนั้นมีความรู้สึกกังวลเกี่ยวกับการแต่งงานข้ามชาติ ในด้านหนึ่งพ่อแม่รู้สึกว่าการแต่งงานข้ามชาตินั้นจะนำมาซึ่งความมั่นคง

ทางเศรษฐกิจและสนับสนุนให้ลูกสาวแต่งงานกับชาวต่างชาติ แต่ในอีกด้านหนึ่งพ่อแม่ของผู้หญิงก็รับรู้ถึงมลทินทางสังคมที่ผู้คนที่สมรสกับผู้หญิงที่มีสามีเป็นชาวต่างชาติเช่นกัน (Lapanun, 2019, p. 150) อย่างไรก็ตาม “เมียฝรั่ง” หรือ ผู้หญิงที่แต่งงานกับชายชาวต่างชาติได้กลายมาเป็นชนชั้นที่ปรากฏขึ้นใหม่ในชนบทภาคอีสาน ที่มีความมั่งคั่งทางวัตถุและไลฟ์สไตล์การบริโภคที่หรูหราเพิ่มมากขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับชาวบ้านในชนบทคนอื่น ๆ พชรินทร์ นำแนวคิดเรื่องความแตกต่างทางชนชั้นของปิแอร์ บูดีเยอร์ (Bourdieu, 1984) มาอธิบายแบบแผนการบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปของครอบครัวในบ้านนาดอกไม้ที่มีสมาชิกในครอบครัวแต่งงานกับชาวต่างชาติ ไม่ว่าจะเป็นการก่อสร้างบ้านหลังใหญ่โตที่มีรูปทรงทันสมัย เฟอร์นิเจอร์และเครื่องใช้ไฟฟ้าราคาแพง รวมไปถึงการมีเงินลงทุนทำธุรกิจต่าง ๆ เช่น บาร์ ร้านอาหาร หรือร้านอินเทอร์เน็ต ผู้หญิงที่แต่งงานกับชายชาวต่างชาติยังเป็นบุคคลสำคัญในการส่งเสริมชุมชนทั้งด้านกิจกรรมทางการศึกษาของโรงเรียนประจำท้องถิ่น หรือกิจกรรมทางศาสนา (Lapanun, 2019, p. 157) สะท้อนให้เห็นถึงเกียรติและทุนทางสังคมของเมียฝรั่งในระดับชุมชน

บทที่เจ็ด ซึ่งเป็นบทสุดท้ายเป็นการสรุปผลการศึกษาที่สำคัญของพชรินทร์ ซึ่งมีคุณูปการสำคัญอยู่ 4 ประเด็นหลัก ๆ ดังนี้ **ประการแรก** การทำลายมุมมองอันคับแคบที่มีต่อการแต่งงานข้ามชาติว่าเป็นเรื่องของผลประโยชน์ทางวัตถุหรือความรักเชิงโรแมนติกเท่านั้น พชรินทร์เสนอว่าแท้จริงแล้วการแต่งงานข้ามชาติยังเกิดจากปัจจัยทางสังคมที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นตรรกะแห่งความปรารถนา บรรทัดฐานเชิงวัฒนธรรมของสังคมตะวันตกและชนบทอีสานที่เอื้อต่อการแต่งงานข้ามชาติ รวมไปถึงจินตนาการและความฝันถึงชีวิตในโลกตะวันตกล้วนผลักดันให้เกิดความสัมพันธ์ดังกล่าว **ประการที่สอง** เป็นการถ่ายทอดบทบาทของผู้คนในชุมชนถิ่นต้นทางของผู้หญิงที่ย้ายถิ่นที่ช่วยให้เกิดการแต่งงานข้ามชาติ และรักษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับถิ่นต้นทาง **ประการที่สาม** เป็นการอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการแต่งงานข้ามชาติ เช่น การเกิดขึ้นใหม่ของ “เมียฝรั่ง” ที่มีการบริโภคอย่างหลากหลาย และภาพลักษณ์ของผู้ชายในชนบทภาคอีสานที่ดูเย็นในสายตาของผู้หญิง และ**ประการสุดท้าย** หนังสือเล่มนี้ยังให้ความรู้เกี่ยวกับบริบททางประวัติศาสตร์ของการแต่งงานข้ามชาติและการย้ายถิ่นในภาคอีสาน

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ดูเหมือนจะขาดหายไปจากการวิเคราะห์ในหนังสือเล่มนี้คือเรื่องเชื้อชาติ (Race) ของสามีชาวต่างชาติที่แต่งงานกับผู้หญิงในหมู่บ้าน ยกตัวอย่างเช่น ตัวอย่างในบทที่ 1 ซึ่งเล่าถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจในชีวิตของ “นาง” และ “ผิน” ซึ่งแต่งงานกับทหารและเจ้าหน้าที่ชาวอเมริกันในยุคสงครามเวียดนาม และเป็นเรื่องเล่าที่สร้างแรงบันดาลใจให้ผู้หญิงในชุมชนปรารถนาอยากจะมีชีวิตแบบเดียวกัน แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าสามีของทั้งนางและผินจะ

เป็นชาวอเมริกันเหมือนกัน แต่ (อดีต) สามีนางเป็นคนขาว ส่วนสามีของผีนเป็นคนดำ และแม้ว่าพัชรินทร์ จะระบุว่าคนในหมู่บ้านต่างก็เรียกสามีของทั้งคู่ว่า “ฝรั่ง” เหมือน ๆ กันก็ตาม (Lapanun, 2019, p. 39) แต่สามารถเชื่อได้ยากว่าคนในหมู่บ้านจะมองไม่เห็นถึงความแตกต่างด้านเชื้อชาติของสามีทั้งคู่เลย (นอกจากนี้ในหมู่บ้านยังมีผู้หญิงแต่งงานกับชายเอเชียต่างชาติอีก 11 คน แต่ก็ไม่ได้มีการอธิบายถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมของสามีดังกล่าว) อย่างไรก็ตามประเด็นดังกล่าวมิได้ถือเป็นข้อบกพร่องที่สำคัญของการศึกษา เนื่องจากอคติทางเชื้อชาติเป็นสิ่งที่ศึกษาได้ยากหากผู้ที่ศึกษามีได้มีเวลามากเพียงพอในการสังเกตพฤติกรรมและวิเคราะห์คำบอกเล่าของผู้ให้ข้อมูล และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเรื่องเชื้อชาติไม่ได้เป็นประเด็นหลักของการศึกษาครั้งนี้ ดังนั้นแล้ว หากผู้อ่านได้รับรู้เรื่องราวของสามีที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติมากกว่านี้อาจประเด็นใหม่ที่มีความน่าสนใจยิ่งขึ้นในปรากฏการณ์ความสัมพันธ์ข้ามวัฒนธรรม

นอกจากนี้เรื่อง ชนชั้น อาจเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ยังไม่มีความหลากหลายมากนักในหนังสือเล่มนี้ พัทชรินทร์ ระบุว่าจากการเก็บข้อมูลในหมู่บ้าน มีผู้หญิงจากบ้านนาดอกไม้ที่เคยแต่งงานหรืออยู่กับชายชาวต่างชาติมากถึง 159 คน แต่มีเพียงสามคนเท่านั้นที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี และหนึ่งคนที่กำลังศึกษาต่อระดับปริญญาโทอยู่สะท้อนให้เห็นว่าผู้หญิงส่วนใหญ่ในการศึกษานี้มีต้นทุนทางเศรษฐกิจสังคมที่ไม่สูงนัก ดังนั้นประสบการณ์และเรื่องราวจากผู้หญิงในหนังสือของพัชรินทร์ อาจไม่สามารถสะท้อนความคิดและความคาดหวังของผู้หญิงอีกจำนวนหนึ่งซึ่งมีต้นทุนทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับปานกลางได้ เช่น ผู้หญิงอีสานในเมืองและมีฐานะปานกลางและมีการศึกษาดีจะมี “ตรรกะแห่งความปรารถนา” เกี่ยวกับผู้ชายจากโลกตะวันตก และจินตนาการถึงการใช้ชีวิตในสังคมตะวันตกแตกต่างจากผู้หญิงอีสานชนบทที่มีการศึกษาน้อยหรือไม่ ประเด็นนี้ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาถึงงานศึกษาเกี่ยวกับการแต่งงานข้ามชาติร่วมสมัยพบว่าผู้หญิงไทยโดยเฉพาะ “คนรุ่นใหม่” ที่มีการศึกษาสูงมีการแต่งงานข้ามชาติเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน (ดู วรรณ สินสุวรรณ, 2561; Suppatkul, 2020)

โดยสรุป หนังสือ “Love, Money, and Obligation: Transnational Marriage in a Northeastern Thai Village” ของ พัทชรินทร์ ลากานันท์ เป็นหนังสือที่ให้คุณค่าต่อการศึกษาการแต่งงานข้ามชาติซึ่งเป็นประเด็นย่อยในการศึกษาการย้ายถิ่น นอกจากนี้หนังสือของพัชรินทร์ยังเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจบริบททางสังคมและประวัติศาสตร์ของชนบทอีสานที่เอื้อต่อการย้ายถิ่นข้ามชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเดินทางไปยัง “พื้นที่แห่งโอกาสและความหวัง” อย่างเมืองท่องเที่ยวชายทะเลที่สามารถนำไปสู่การแต่งงานข้ามชาติได้ หนังสือเล่มนี้ให้มุมมองที่

หลากหลายมากขึ้นต่อการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงที่แต่งงานกับชาวต่างชาติกับถิ่นต้นทางและชุมชนท้องถิ่น ภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้หญิงที่มีต่อครอบครัวทั้งในฐานะลูกที่ดีต่อพ่อแม่ และในฐานะแม่ที่ดีต่อลูกที่เกิดจากความสัมพันธ์ในอดีต ที่สำคัญงานของพัชรินทร์ยังช่วยสลายมุมมองอันคับแคบที่สังคมกระแสหลักมีต่อผู้หญิงไทยที่แต่งงานกับชายชาวต่างชาติว่าไม่ได้มีสาเหตุเพียงแค่เรื่องของ "เงิน" หรือ "ความรัก" เท่านั้น

เอกสารอ้างอิง

- บุญมา นครินทร์. (2554). ลักษณะครอบครัวชานา: ข้อเท็จจริงจากงานวิจัยช่วง 4 ทศวรรษ (พ.ศ. 2498 - 2537). *วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา*, 30(1). น. 48 - 66.
- วรมน สีนสุวรรณ. (2561). การย้ายถิ่นฐานผ่านการสมรสกับการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารของคนไทยย้ายถิ่น "รุ่นใหม่" ในเยอรมนี. *วารสารสังคมวิทยามานุษยวิทยา*, 37(1), น. 73 - 94.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*, (Nice, R., trans.). London: Routledge.
- Cabezas, A. L. (2004). Between Love and Money: Sex, Tourism, and Citizenship in Cuba and the Dominican Republic, *Journal of Women in Culture and Society*. 29(4), pp. 987 - 1015.
- Constable, N., (ed). (2005). *Cross-Border Marriages: Gender and Mobility in Transnational Asia*. Philadelphia. Philadelphia, Pennsylvania, United States: University of Pennsylvania Press.
- Lapanun, P. (2019). *Love, Money, and Obligation: Transnational Marriage in a Northeastern Thai Village*. Singapore: NUS Press.
- Suksomboon, P. (2009). Thai Migrant Women in the Netherlands: Cross-Cultural Marriages and Families. (Ph.D. Dissertation). Leiden University, Faculty of Social and Behavioural Sciences.
- Sunanta, S. (2009). *Global Wife, Local Daughter: Gender, Family and Nation in Transnational Marriages in Northeast Thailand*. (Ph.D. Dissertation). University of British Columbia, Vancouver, BC.
- Suppatkul, P. (2020). Intraethnic Othering among Thai Wives of White American Men: An Intersectional Approach. *Journal of Mekong Societies*, 16(3), pp. 24 - 43.

Tosakul, R. (2010). Cross-Cultural Marriages: Experiences of Village Women from Northeastern Thailand with Western Men. In *Asian Cross-border Marriage Migration: Demographic Patterns and Social Issue* (Yang, W. and Lu, M.C., eds.). Amsterdam: Amsterdam University Press, pp. 179 - 200.